

lak, kterým se může natřít nejstarší a nejčervotočivější dřevo, každá vnitřní prázdnota a dutost. Které nepoznají, že to, co je zde zakryto poetickým závojem mlžné ideality, je ve skutečnosti próza, surovost, egoismus a smyslnost. Jak se vytřeští pak ta ubohá, důvěřivá, v ilusivních parách utonulá a uspaná očka!

Básnické spisy Karla Havlíčka

Havlíček byl nám donedávna zabílená freska. V politice přemalovali ho radikálové po svém, ověsili strakatinou frází — jeho, člověka ryze moderního, racionalistu, věřícího v rozvoj volný a zákonný; nedávno teprve podal nám věrný portrét jeho mistrovskými odstíny odlišený prof. Masaryk. A dnes teprve leží před námi první pokus o kritické vydání jeho sebraných veršů — až dosud byly nespolehlivě a pokaženě vydány jednotlivé zlomky jeho básnického díla. A úžas je dnes obecný. Dobře bylo řečeno, že žasneme i my moderní, kteří jsme vždycky tušili v Havlíčkovi veliký a originelní charakter básnický, jednoho z nejživotnějších a neoprávdovějších našich duchů.

Pan Quis vykonal přítomnou publikací poctivý kus práce. První *kritické* vydání Havlíčkovo! To je vzácný pták v české literatuře, kde přes všecku jalovou a pouze slovní pietu k našim heroům duševním nevíme, co to je správně, věrně, úplně a důstojně vydaný mrtvý básník nebo spisovatel. To, co podává Kobrova „Národní knihovna“, je přečasto paskvil kritického vydání. Nikdo z našich tak zvaných literárních historiků a essayistů („Národní knihovnu“ vedl, tuším, Zákrejs) neviděl, zdá se, nikdy kritického vydání francouzského, anglického nebo německého klasika a nemá ponětí, že celá řada takovýchto prací je nutný předpoklad historiografie literární, nevyhnutelný její materiál. Neví se, kolik píle a schopnosti žádá vydavatelská činnost, neví se, jaká zodpovědnost je s ní spojena. Jinak nemůže člověk pochopiti bezmeznou lehkomyšlnost, s jakou máme vydánu, po případě nevydánu celou řadu našich nejlepších duší. Nikde ani stopy po kritické činnosti vydavatelské: po filologické kritice textu, zjištění, roztřídění a datování variantů a textu definitivního, vysvětlivkách a poznámkách bibliografických, historických a místních, motivech literárních a tendencích, úvodech literárně historických a životopisných. Jiní národové mají řadu podniků literárních, které otiskují staré památky do poslední vignety a poslední knihtiskařské zvláštnosti, pořizují vydání pro bibliofily a starožitnické labužníky — u nás nemáme uspokojeny nejprimitivnější, nejoprávněnější a nejneodbytnější potřeby v tomto směru.

Souborné vydání p. Quisovo ukazuje nám teprve Havlíčka jako poeta v hlavních rysech a ustaluje jeho profil. Ačkoliv není asi úplně ještě a bude doplňováno patrně

novými nálezy (p. Quis počítá alespoň jedenapadesáte ztracených epigramů), nemění se již jimi asi náš soud o jeho básnické hlavě. Máme o jednoho velkého básníka více. Krásná, ostře a směle leptaná hlava, volně a vzdorně do vzduchu hosená — takový stojí dnes před námi Havlíček básník. Pan Quis dobře ho charakterizuje v hlavních liniích na str. LXXX a LXXXI jako básníka horké, vřelé, útočné pravdy. „On jest básník vnitřní pravdy, jest první náš básník *realista*. On vymyká se úplně z rámce doby vlastenecké, ba on kritikami svými potírá směr tento a stojí pracemi svými nikoliv jen na konci doby této, ale přímo již na počátku doby nové, již zahajuje. Ne nadarmo pobyl Havlíček v Rusku, ne nadarmo přilnul tam nejvíce ku Gogolovi. Havlíček první přinesl realismus do české literatury. „Poesie musí být pravda“, napsal ve své kritice Kapperových „Českých listů“ a jeho básně jsou živým důkazem, že to proň nebylo pouhé heslo, které tu vyřkl. Snad to je také jedna z příčin, že mu tak dlouho nebylo rozuměno a jeho význam jako básníka zůstával nepochopen.“ Správně klade ho také p. Quis za předchůdce *Nerudova* a vytýká vnitřní psychologické podobnosti. Myslím, že stojí speciálně jako prostředkovatel a střední člen mezi *Čelakovským* a *Nerudou* a že je psychologickým typem češství v nejužším smyslu slova, duch prudký, útočný a jarý, nepřítel sentimentality a subtilnosti, slunný a konkrétní, realista naivní bezprostřednosti a spontánnosti ducha, který byl zvyklý skákat rovně a přímo na předměty a zmocňovati se jich naráz.

Pan vydavatel vyslovuje na poslední stránce úvodu přání, aby co nejdříve vydány byly souborně všechny Havlíčkovy beletristické práce prózou, kritické články a listy. Myslím, že nelze dost naléhavě na tom stát, aby se přání toto realizovalo, a zvláště nyní, kdy monografií Masarykovou a přítomnou publikací stane se Havlíček brzy asi vychovatelem a učitelem dneška i zítřka.

Poznámky vydavatelovy

Třetí svazek *Kritických projevů* F. X. Šaldy shrnuje jeho kritickou a polemickou žeň z let 1896 a 1897, žeň překvapivou nejen rozsahem a bohatstvím pojednávaných temat, ale zároveň i vyzárlou co do osobitosti, vzácně jednotnou co do zásad, s nimiž přistupuje ke svým kritickým úkolům a statečnou co do důslednosti, s níž je domýšlí.

Převážnou část svých prací z této doby uložil Šalda do Literárních listů, kde kdysi začínal a kam se vrátil po své roztržce s *Rozhledy*¹; zejména zde soustavně referuje o dramatickém dění. Vedle toho však píše několik studií, a právě z nejzávažnějších, pro Naši dobu a v Čase vede své polemiky, do nichž byl proti své vůli zapleten po rozpadu *Moderny*. Právě jména těchto časopisů jsou nejpříznačnějším vnějším projevem toho, jak a kam se s neobyčejnou důsledností přesunulo významové těžiště jeho kritické práce.

Bylo správně rozpoznáno², že ústřední bod jeho projevů z let 1894 a 1895 je dialektické řešení vztahu individua a kolektivu. Nyní se tento vztah konkretisuje na otázku poměru individua a národa, přesnější básníka a národa, to jest jinými slovy na problém národního umění. V jakém smyslu jej řeší, to ukazují jednak jeho kladné soudy především o Nerudovi, pak i o Havlíčkovi a Macharovi, jednak jeho odmítání prací Krásnohorské, Šimáckových a Raisových.

Zvláště příznačný je tu případ Macharův: vysoké hodnocení nejen jeho historické poesie, ale i politického pamfletu ukazuje, že Šalda nechápe národ jako nadčasové abstraktum, nýbrž že se zamýšlí nad konkrétní společenskou situací v něm, že se ptá po funkci umění vzhledem k této společenské situaci, ba že tuto společenskou funkci přímo požaduje. Dokazuje to zvláště názorně jeho vystoupení na volební schůzi ve prospěch dělnického kandidáta. Není pochyb o tom, že se tu projevil důsledek jeho názorového příklonu k Masarykovi.

Ale i tam, kde zmíněný požadavek nebyl vysloven takto vyhrčeně, není těžké jej objevit v obecnějším postulátu, který je pro Šaldu neodmyslitelný, kdykoli přistupuje k rozboru a hodnocení a který mu jediný umožňuje, aby se bezpečně orientoval v složité literární situaci: totiž v požadavku životnosti díla. Jím měří Vrchlického a dospívá k prudkému odsudku jeho současné tvorby, protože v ní vidí ztělesněn eklekticismus a názorové pohodlí starší generace. On mu umožní poznat společensky negativní ráz dekadence; on je důvodem jeho nechuti k zplanělému naturalismu a on jej také vede k boji proti romantismu všech odstínů. A tento aspekt také vysvětlí jeho stanovisko v polemikách o pojetí kritiky, v nichž Šalda odhalí požadovanou toleranci jako pláštík, pod nímž se tají nedostatek názorové poctivosti a zásadovosti, nedostatek pathosu, který je právě znakem boje o životní funkci umění i kritiky.

1 - O jejích důvodech viz *Vodičkův* doslov ke *Kritickým projevům* 2, str. 365 a n.

2 - Tamtéž.